

Eläkeläisköyhyys tilastojen valossa

Vanhusneuvoston kokous 19.2.2020

Hanna Ahlgren-Leinvuo, erikoistutkija (KTT)

Helsinki

Esityksen sisältö

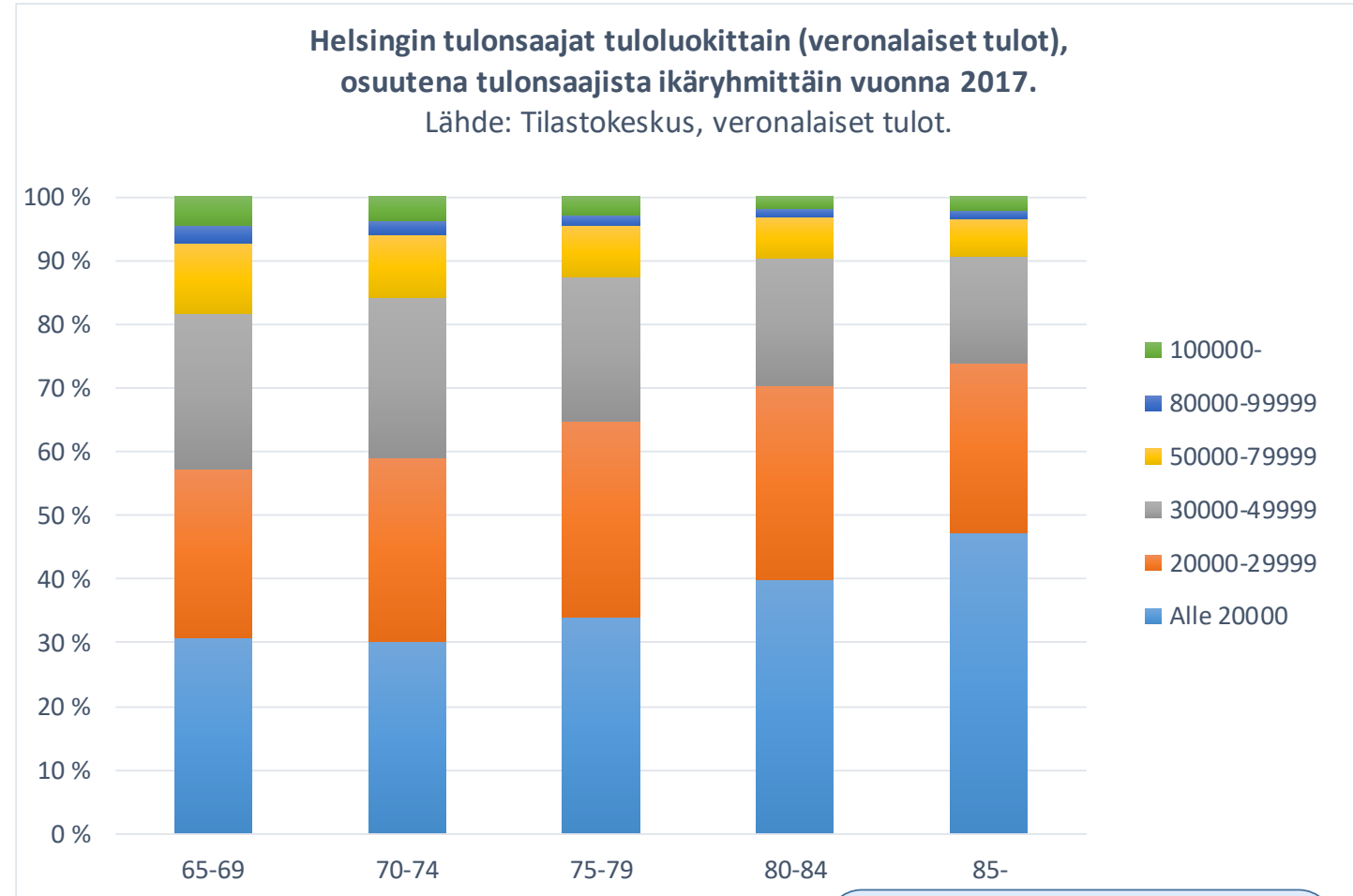
-

Tulot (Lähde: Tilastokeskus)

- veronalaiset tulot
- käytettävissä olevat kulutusyksikkökohtaiset rahatulot
- pienituloisuusaste
- Eläkkeet (Lähde: Kela)
- Perustoimeentulotuki (Lähde: Kela)
- Eläkkeensaajan asumistuki (Lähde: Kela)
- Koettu toimeentulo (Lähde: Thl, Finsote-tutkimus)

Ikääntyneiden *keskitulo* on noussut, mutta useamman kuin joka kolmannen tulot alle 20 000 €/vuosi

- Ikääntyneiden veronalaisista tuloista 75% eläketuloja.
- Helsingissä vuonna 2017 *keskimääräiset veronalaiset tulot* 65 vuotta täyttäneitä helsinkiläistä kohti olivat 34 900 euroa
- Ikääntyneiden keskitulot ovat kasvaneet ja *ero 30-64-vuotiaisiin on kaventunut ikääntyneiden väestörakenteen muutoksen myötä*
 - vuonna 2010 ikääntyneiden tulot n. 70 % 30-64-v tulotasosta, vuonna 2017 jo lähes 80%.
- Ikääntyneiden yleisin tuloluokka oli alle 20 000 euroa:
 - 65+ ikäryhmästä 35% eli 39 066 henkilöä (naisista 41%, miehistä 25%)
 - 85+: 47,1% eli 7 274 henkilöä (naisista 53%, miehistä 33%)

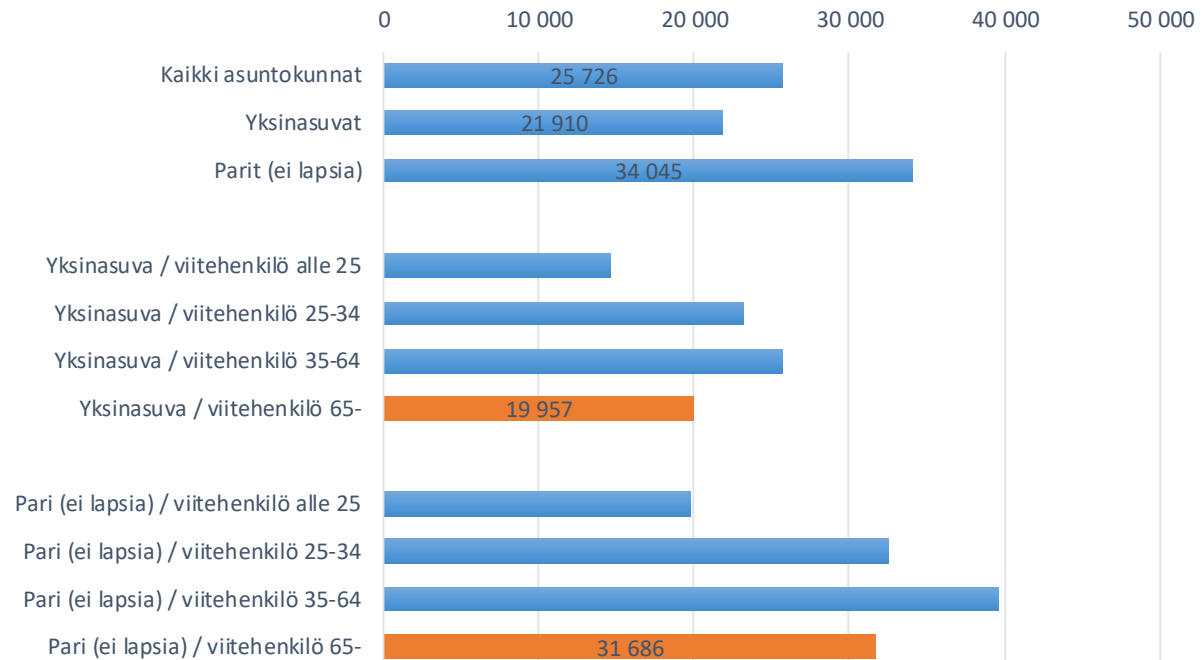
Veronalaisiksi tuloiksi lasketaan lähes kaikki rahana tai rahanarvoisena etuutena saatu tulo. Veronalaisia tuloja eivät ole mm. eräät sosiaaliavustukset, kuten esimerkiksi lapsilisät, asumistuet ja toimeentulotuki.

Yksinasuvien tulotaso selvästi heikompi kuin pariskuntaan kuuluvan

- 65 vuotta täyttäneiden yksinasuvien mediaanitulot olivat hieman alle 20 000 euroa vuodessa. Pariskunnassa asuvien *kulutussyksikkökohtaiset* mediaani tulot olivat huomattavasti suuremmat, lähes 31 700 euroa.
- 65 vuotta täyttäneen yksinasuvan tulot ovat 63 prosenttia vastaavan ikäisestä kahden hengen perheessä asuvan mediaanituloista.

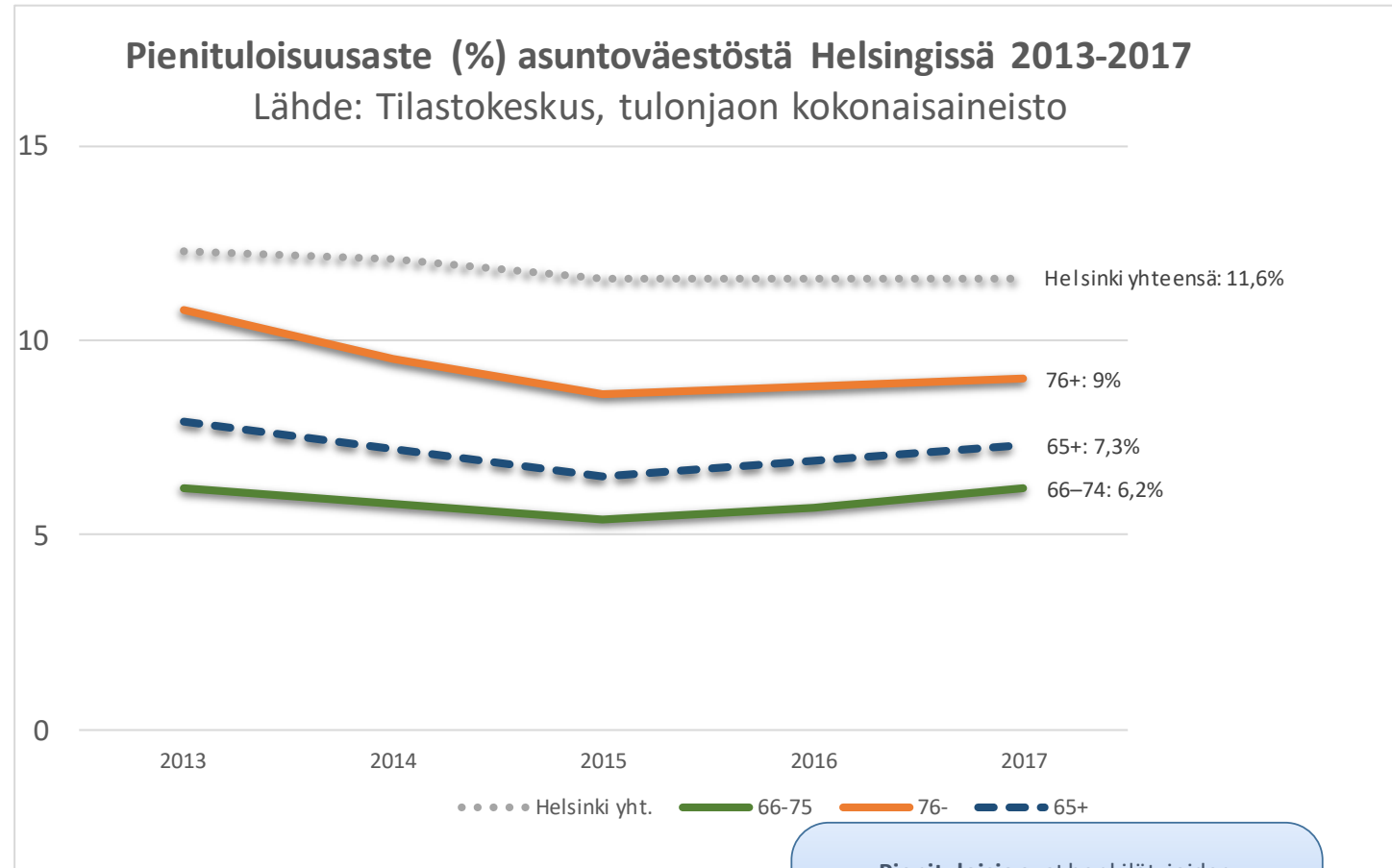
Asuntokuntien *kulutussyksikkökohtainen* käytettävissä oleva rahatulon mediaani/vuosi 2017.

Lähde: Tilastokeskus, tulonjaon kokonaistilasto.

Ikääntyneiden joukossa pienituloisia vähemmän kuin koko helsinkiläisväestössä keskimäärin

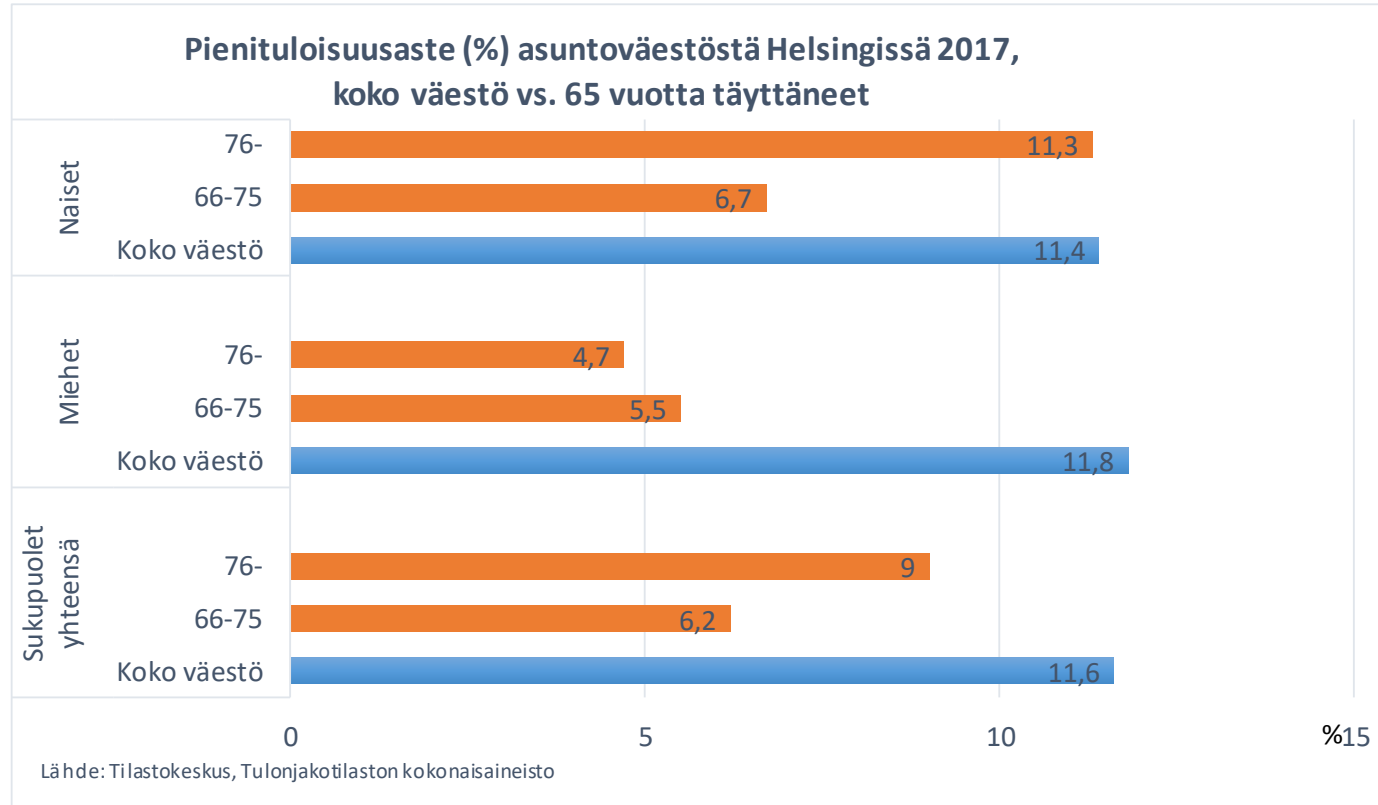
- Helsinkiläisistä 66 vuotta täyttäneistä **7,3 prosenttia eli 7 175 henkilöä oli pienituloista**
- Ikääntyneiden pienituloisuusaste on pienempi kuin koko väestön
- Vanhimmissa ikäryhmissä pienituloisuusaste nousee: 76 vuotta täyttäneistä 9 prosenttia on pienituloisia
- Pienituloisista ikääntyneistä **72 prosenttia on naisia**
- Pitkittyneesti pienituloisia (eli henkilöitä, jotka ovat kuuluneet pienituloiseen asutukseen tilastovuoden lisäksi kolmen edellisvuoden aikana vähintään kaksi kertaa) **oli ikääntyneistä 5,3 % (yli 5 500 henkilöä)**

Pienituloisia ovat henkilöt, joiden kotitalouden käytettävissä olevat rahatulot kulutusyksikköä kohti ovat pienemmät kuin 60 prosenttia kaikkien kotitalouksien käytettävissä olevien rahatulojen

Vanhimmassa naisväestössä pienituloisuus yhtä yleistä kuin Helsingissä keskimäärin

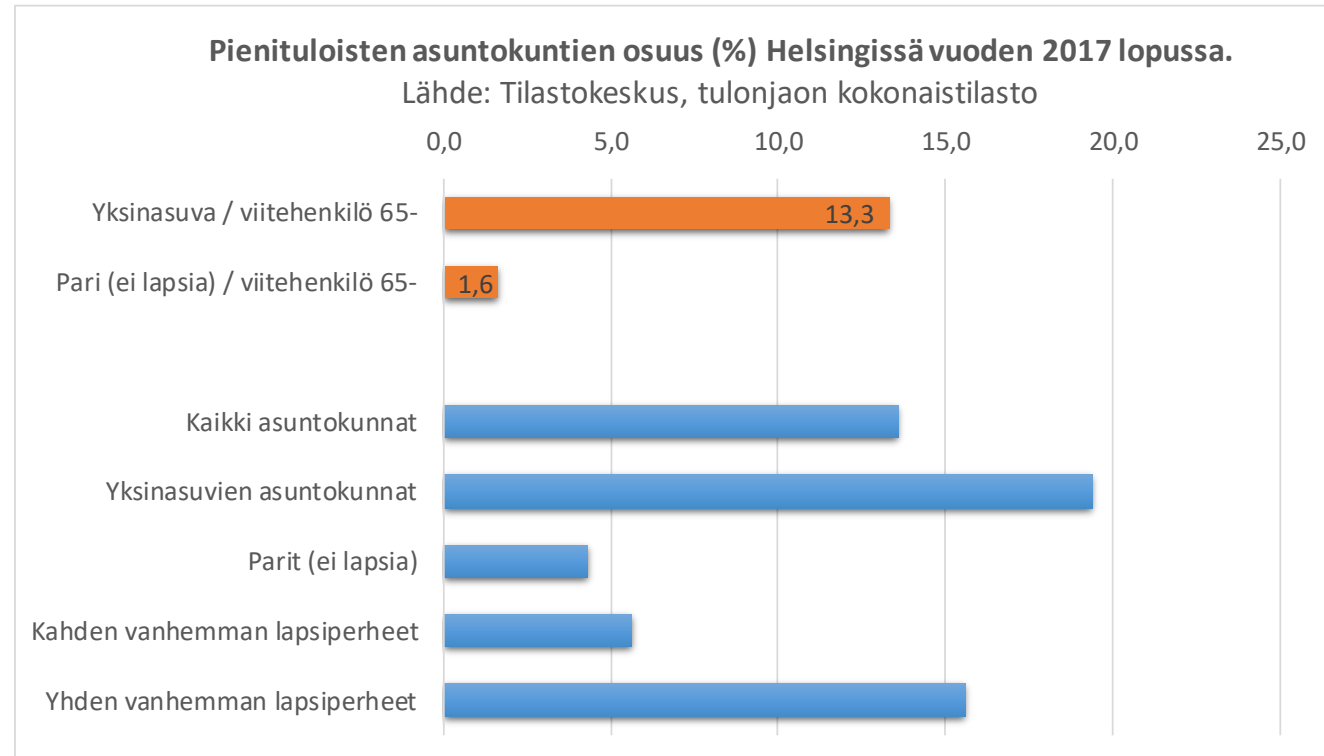
- 76 vuotta täyttäneiden naisten pienituloisuusaste on koko helsinkiläisväestön tasolla
- Pienituloisia 76 vuotta täyttäneitä naisia oli Helsingissä 5 174 vuoden 2017 lopussa
- Miesten selvästi naisia pienempää osuutta vanhimmissa ikäryhmissä selittää mm. koulutus: työikäisissä naisten koulutustaso on korkeampi kuin miesten, mutta ikääntyneiden kohdalla tilanne on päinvastainen erityisesti vanhimmissa ikäryhmissä.

Pienituloisuus on yleisintä yksinasuvilla

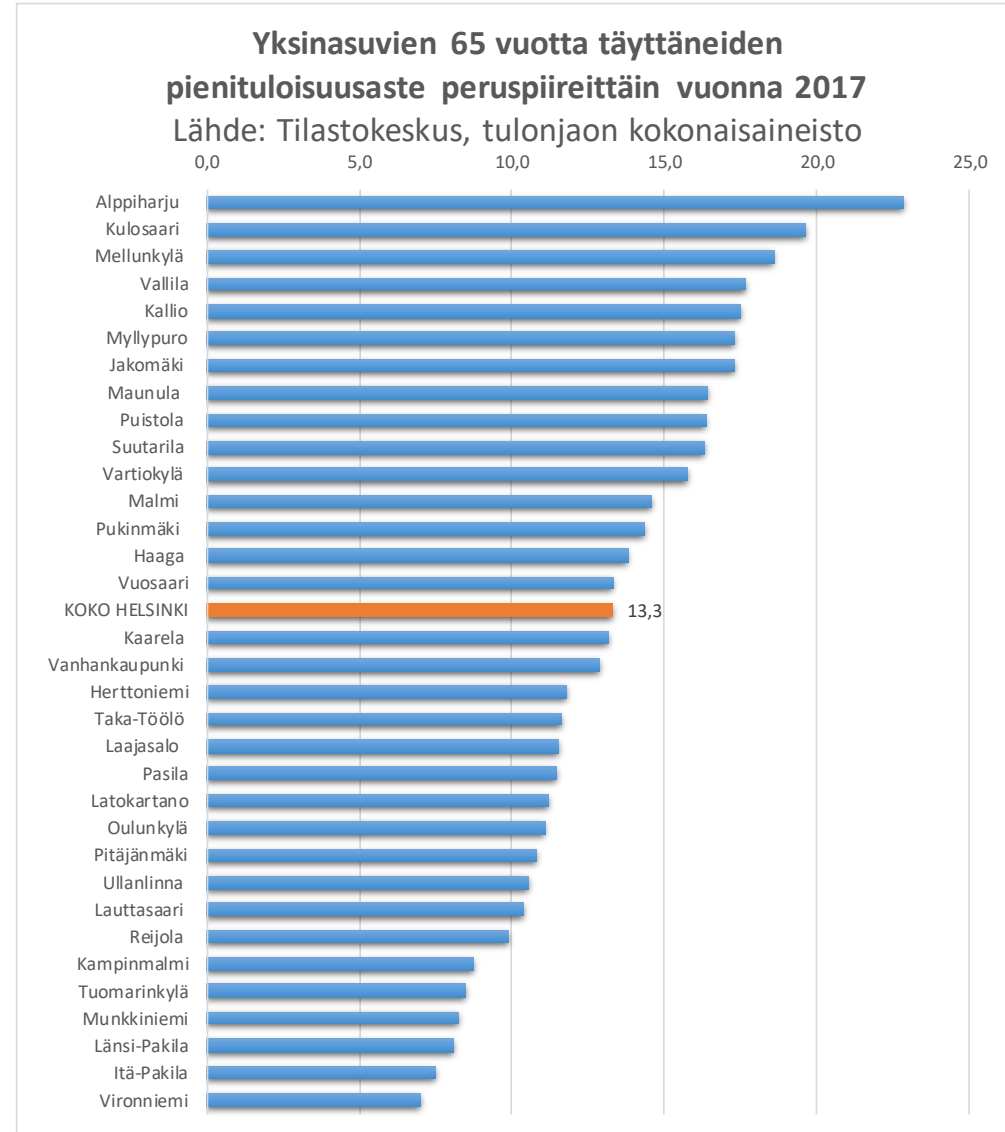
Pienituloisuusraja vuonna 2017:

- yksinasuville 14 750 €/vuosi (n. 1 230 €/kk)
- pariskunnille 22 130€/vuosi (n. 1 850 €/kk/kotitalous).
- Yksinasuvista 65 vuotta täyttäneistä 13,3 prosenttia oli pienituloisia.
- Pariskunnista, joista vähintään toinen oli 65 vuotta täyttänyt, pienituloisia oli alle kaksi prosenttia

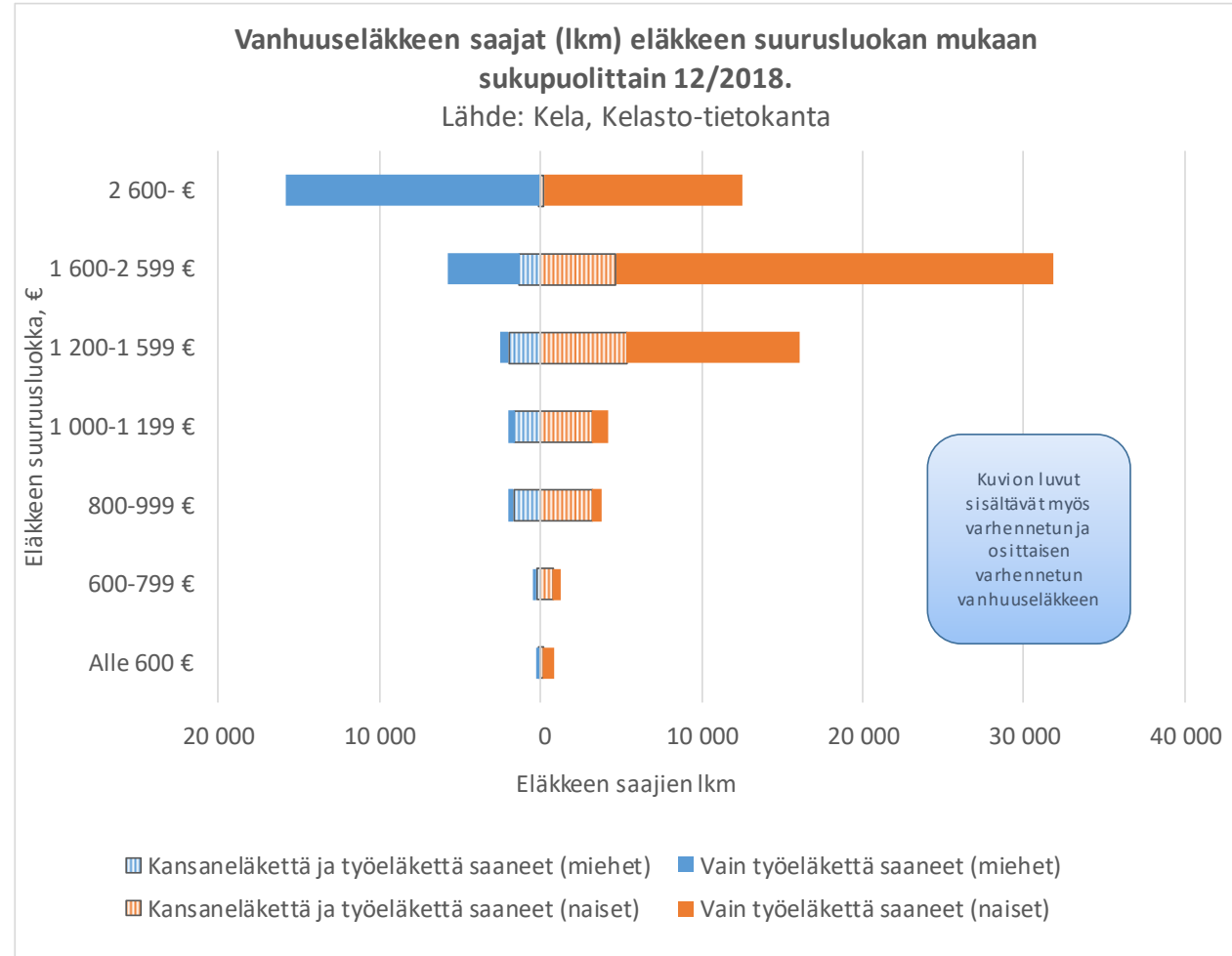
Yksinasuvien 65 vuotta täyttäneiden pienituloisuusaste vaihtelee paljon peruspiirien välillä

- Helsingissä on väestöryhmien välillä huomattavia eroja niin terveyden ja hyvinvoinnin kuin koulutus- ja tulotason sekä työllisyyden suhteen
- Yksinasuvien 65 vuotta täyttäneiden pienituloisuusaste vaihteli peruspiirien välillä 7 prosentista 23 prosenttiin koko kaupungin keskiarvon ollessa 13 prosenttia
- Keskimääräistä korkeamman pienituloisuusasteen (yksinasuvat 65+) peruspiirit eivät ole keskenään samanlaisia vaikkakin monet niistä kerrostalovaltaisista, joissa vuokra-asuntojen ja yhden hengen asuntokuntien suhteellinen osuus keskimääräistä suurempi ja esim. sairastavuus yleisempää

Joka viides sai Kelan maksamaa kansaneläkettä, takuueläkettä joka kahdeskymmenes

- Helsinkiläisistä vanhuuseläkkeensaajista **79 prosenttia** sai ainoastaan **työeläkettä**, miehet (85%) naisia useammin (75%)
- Keskimääräinen vanhuuseläke oli 2 230€/kk (naiset 1 923€/kk ja miehet 2 698€/kk)
- **Alle 1 200€/kk eläkettä saavia oli 19,4 %** vanhuuseläkkeensaajista (lähes 23 000 henkilöä). Huomioitava, että mukana myös varhennettu vanhuuseläke sisältäen osa-aikaeläkkeen.
- **Joka viides helsinkiläinen sai ainakin osan vanhuuseläkkeestä Kelan maksamana kansaneläkkeenä** (Rajat/kk v2018: yksinasuvalla 1 299,88 euroa ja parisuhteessa olevalla 1157,71 euroa)
- **Takuueläkettä** sai hieman yli 4 000 helsinkiläistä 65 vuotta täyttänyttä eli **noin 4 %** kaikista 65 vuotta täyttäneistä eläkkeensaajista, **naiset hieman miehiä useammin**. (turvaa henkilölle vähimmäiseläkkeen, joka oli 775,27 €/kk vuonna 2018).

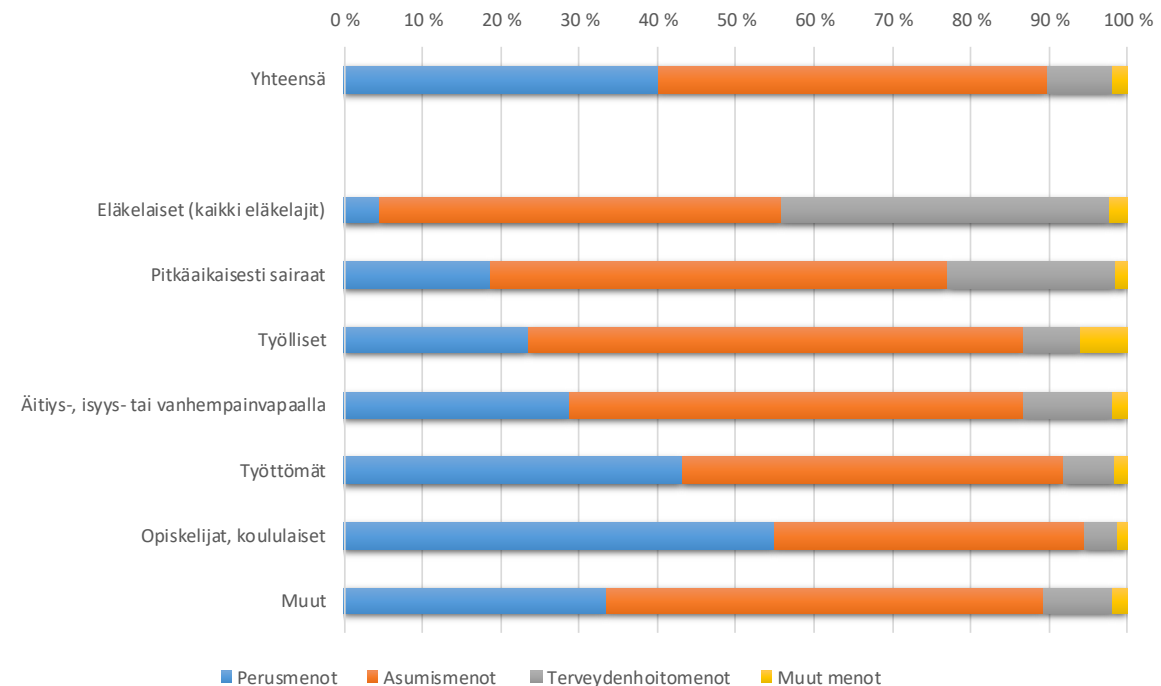

Eläkeläisillä (kaikki eläkelajit) perustoimeentulotuella maksetaan asumisen ja terveydenhuollon kuluja

- Perustoimeentulotuki on tarkoitettu lyhytaikaiseksi tueksi, jolla autetaan yksilöä selviytymään yllättävän tilanteen yli
- yhä useammalle pitkäaikainen toimeentulon lähde: vuonna 2017 lähes 40 prosenttia tuensaajista sai sitä vähintään 10 kuukauden ajan
- Toimeentulotuella maksetaan yhä useammin asumisen menoja ja paikataan muun sosiaaliturvan aukkoja
- Eläkeläisillä tuensaanti on usein lyhytaikaista ja kohdistuu ennen kaikkea asumis- ja terveydenhoitomenoihin.

Perustoimeentulon kohdentuminen menolajeihin päähakijan pääasiallisen toiminnan mukaan vuonna 2018.

Lähde: Kela

Vanhuuseläkkeen saajat riskiryhmä perustoimeentulotuen alikäytön suhteen

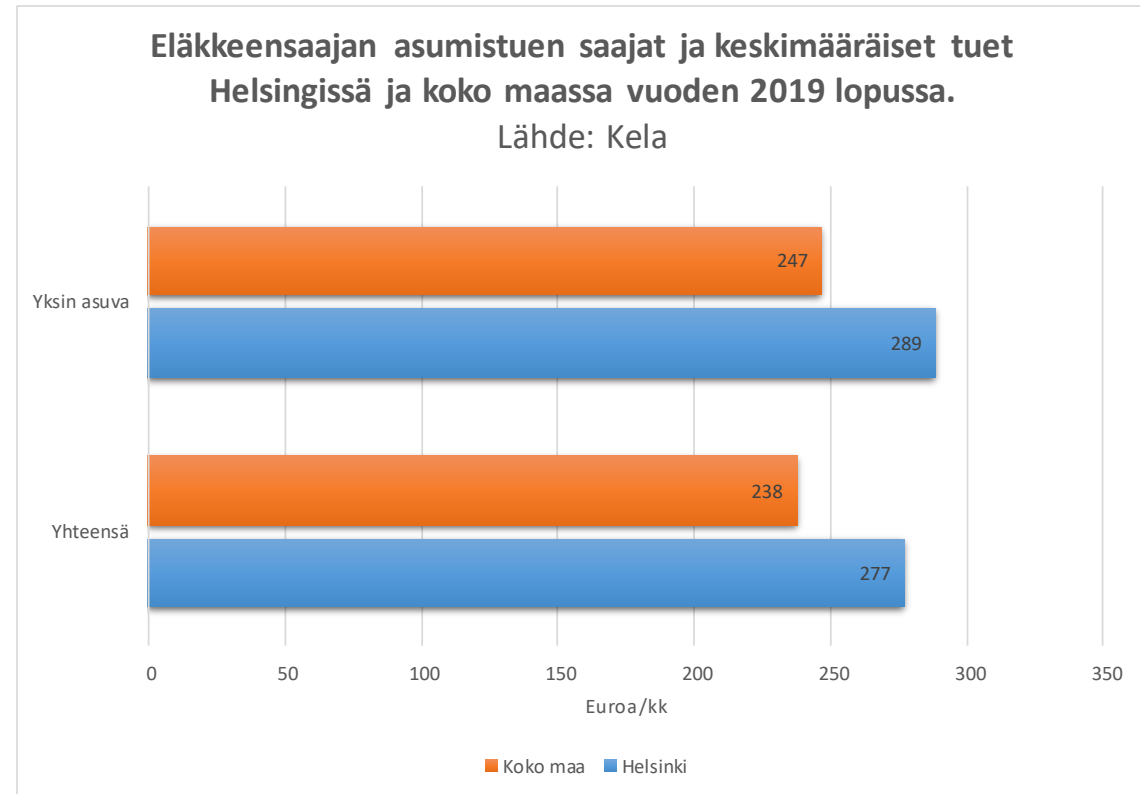
- 65 vuotta täyttäneiden joukossa perustoimeentulotuen saaminen on vähäistä: 2,2 % eli 2 393 henkilöä kuului tukea saaneeseen kotitalouteen tukea vuonna 2018. Kaikista helsinkiläistä toimeentulotukea saaneeseen kotitalouteen kuului hieman yli 10 prosenttia.
- Tukea saaneeseen talouteen kuuluvista 68 prosenttia oli 65–74-vuotiaita ja 60 prosenttia naisia.
- 65 vuotta täyttäneillä tuen saanti oli lyhytaikaisempaa kuin tuen saajilla keskimäärin: toimeentulotuen keskimääräinen kesto oli 4,9 kuukautta (kaikki tukea saaneet 7,1 kk) ja vain yhden kuukauden tukea saaneita 23 prosenttia (kaikki 11 %). Pitkäaikaisesti eli vähintään 10 kuukauden ajan tukea sai 20 prosenttia (kaikki 40%)
- Vaikka toimeentulotuki tarjoaa viimesijaisen toimeentulotuen turvan, osa ihmisistä putoaa tämänkin turvaverkon läpi:
 - Toimeentulotuen alikäyttö, jota on selitetty muun muassa heikentyneellä toimintakyvyllä, etuuksiin liittyvän tiedon puutteella, tuen hakemiseen tarvittavan digiosaamisen puutteella ja myös haluttomuudella hakea tukea -> vanhuuseläkkeellä olevat ovatkin yksi selkeä toimeentulotuen alikäytön riskiryhmä
 - Kuka ”tarpeeksi” vähävarainen? -> Monen vanhuuseläkeläisen kohdalla takuueläke nostaa tuloja juuri sen verran, ettei oikeutta tukeen välttämättä synny, vaikkakin takuueläkkeen saajan talous varmasti onkin tiukalla.

Kunnan myöntämä ehkäisevä ja täydentävä toimeentulotuki

- Kelan perustoimeentulotuen lisäksi kunta myöntää ja maksaa täydentävää ja ehkäisevää tukea.
- Täydentävä toimeentulotuki on osa ns. varsinaista toimeentulotukea, jonka sisältö on sisältö on toimeentulotukilaissa (1412/1997) melko tarkasti normitettu ja ohjeistettu.
- Lisäksi kunta myöntää päättämiensä perusteiden mukaisesti ehkäisevää toimeentulotukea, jonka tarkoituksena on mm. edistää sosiaalista turvallisuutta ja omatoimista suoriutumista sekä ehkäistä syrjäytymistä.
- 65 vuotta täyttäneistä helsinkiläisistä 1,6 prosenttia eli 1 725 henkilöä sai kunnan myöntämää toimeentulotukea vuonna 2018 (vrt. koko helsinkiläisväestö 3,3 %). Tukea saaneista 65 vuotta täyttäneistä 92 prosenttia oli yksinasuvia.
- Ehkäisevää ja täydentävää tukea saaneista suurin osa sai tukea lyhytaikaisesti. Tuen kesto oli keskimäärin 2,8 kuukautta (vrt. kaikki tukea saaneet 4 kuukautta)

Asumisen tukien saaminen vähäisempää ikääntyneillä kuin helsinkiläisillä keskimäärin

- Korkeat asumiskustannukset vaikeuttavat erityisesti pienituloisten yksinasuvien ja yksinhuoltajien toimeentuloa.
- Asumisen tukien saaminen on vähäisempää 65 vuotta täyttäneillä kuin helsinkiläisillä keskimäärin: **12,7 % sai eläkkeensaajan asumistukea** (vrt. yleistä asumistukea sai 18,9 % helsinkiläisistä)
- Tukea saaneista
 - 58 % 65–74-vuotiaita
 - **70 % naisia** (75 vuotta täyttäneistä naisia 80%)
- Helsingissä keskimääräinen eläkkeensaajan asumistuki oli hieman korkeampi kuin maassa keskimäärin (Huom! Kuvion laskelmassa kaikki eläkkeensaajat – Helsingissä heistä 60% 65 vuotta täyttäneitä)

Helsinkiläisten 65 vuotta täyttäneiden koettu toimeentulo

- 65 vuotta täyttäneistä helsinkiläisistä 20 % koki menojen kattamisen tuloilla vähintäänkin melko hankalaksi

Keskimääräistä **vähemmän** vaikeuksia mm.:

- Elämänlaatunsa keskimäärin hyväksi kokevista 9 %
- Avio- tai avoliitossa olevista 13 %
- Aktiivisesti osallistuvista 15 %

Keskimääräistä **enemmän** vaikeuksia mm.:

- Matalan koulutustason omaavista 30 % (vrt. keskitaso 18 % ja korkea 12 %)
- Yksinasuvista 30 %
- Terveytensä keskitasoiseksi tai sitä huonommaksi kokevista 35 %

Pienituloisten 65 vuotta täyttäneiden määrä (1)

Mittari	%	Lkm	Lähde	Huomioitavaa
Veronalaiset tulot alle 1 667 €/kk	35	39 000	Tilastokeskus, veronalaiset tulot (tieto vuodelta 2017)	Mittari ei kerro käytettävissä olevista tuloista. Ei myöskään huomioi kotitalouden muiden jäsenten tuloja. Veronalaisissa tuloissa ei myöskään ole mukana verottomia tulonsiirtoja kuten esim. toimeentulotuki tai asumisen tuet. Myös esim. asuntoparallisuus (ns. laskennallinen asuntotulo) jää tarkastelun ulkopuolelle.
Pienituloisuusaste (60% raja)	7,3	7 175	Tilastokeskus, tulonjaon kokonaisaineisto (tieto vuodelta 2017)	Kertoo käytettävissä olevista tuloista eli mitä konkreettisesti jää jäljelle tulojen, tulonsiirtojen ja verojen jälkeen. Mittarissa tulot on laskettu kulutusyksikköä kohti eli se huomioi myös muiden kotitaloudessa asuvien tulot. Pienituloisuus on yleisimmin määritetty 60 prosentiksi kaikkien kotitalouksien mediaanitulosta. Jos raja olisi esim. 65%, pienituloisia olisi enemmän. Haastava kysymys onkin, mikä on ns. "oikea" raja-arvo. Ajallisessa vertailussa huomioitava, että pienituloisten lukumäärää tarkastellaan aina suhteessa koko asuntokuntaväestöön. Koko väestön tasolla tapahtuneet muutokset vaikuttavat pienituloisten määrään.

Pienituloisten 65 vuotta täyttäneiden määrä (2)

Mittari	%	Lkm	Lähde	Huomioitavaa
Pitkittyneesti pienituloiset	5,3	5 560	Tilastokeskus, tulonjaon kokonaisaineisto (tieto vuodelta 2017)	Pitkittyneesti pienituloisiksi katsotaan henkilöt, jotka ovat kuuluneet pienituloiseen asuntokuntaan tilastovuoden lisäksi kolmen edellisvuoden aikana vähintään kaksi kertaa
Vanhuuseläke alle 1 200 €/kk	19,4	22 765	Kela, Kelasto-tietokanta (tieto vuodelta 2018)	Luvuissa ovat myös varhennettu vanhuuseläke sisältäen osa-aikaeläkkeen. Luku kertoo vanhuuseläkkeen suuruudesta eikä siihen ole lisätty mahdollisia ansio- tai pääomatuloja, eikä varallisuutta. Huomioitavaa myös, että luvuissa on mukana myös alle 65-vuotiaita. Muiden kotitalouden jäsenten tuloja ei ole huomioitu.
Kelan kansaneläkettä saaneet	20,9	24 555	Kela, Kelasto-tietokanta (tieto vuodelta 2018)	Luvussa mukana sekä työeläkkeen lisäksi että ainoastaan kansaneläkettä saaneet. Luvussa on mukana henkilöitä, joilla on eläketuloja, joita ei oteta tai otetaan vain rajoitetusti tulona huomioon kansaneläkkeessä (esim. ns. SOLITA-eläkkeitä).
Takuueläkettä saaneet	4	4 000	Kela, Kelasto-tietokanta (tieto vuodelta 2018)	Takuueläke nostaa pienen eläkkeen vähimmäiseläkkeen tasolle (vuonna 2019 834,52 €/kk). Kotitalouden muiden jäsenten tulot eivät vaikuta. Myöskään varallisuus ja tietyt tulot/tulonsiirrot eivät vaikuta takuueläkkeen saantiin.

Pienituloisten 65 vuotta täyttäneiden määrä (3)

Mittari	%	Lkm	Lähde	Huomioitavaa
Perustoimeentulotukea saaneet	2,2	2 393	Kela, erillisaineisto (tieto vuodelta 2018)	Perustoimeentulotuen myöntämisen ehtona on hakijan toimeentulotuen vaikeudet: tuen saajat ovat tuen myöntämisen hetkellä taloudellisesti haastavassa tilanteessa. Tuenmyöntämisessä huomioidaan kaikki kotitalouden tulot ja varallisuus. Toimeentulotuessaakin laskennalliset rajat ns. perusosan osalta - esim. takuueläke nostaa pienituloisen eläkkeensaajat tulot useimmiten yli tämän rajan. Toimeentulotukea eivät myöskään hae kaikki huonosti toimeentulevat (alikäyttö, etuusjärjestelmään liittyvät tiedon puute, digikuilu jne.)
Eläkkeensaajan asumistuki	12,7	14 000	Kela, erillisaineisto (tieto vuodelta 2018)	Pienituloisille suunnattu harkinnanvarainen tuki.
Koettu toimeentulo	20	n. 22 000	Thl, Finsote-tutkimus	Väestötutkimus, jossa kadon vaikutusta korjataan painottamalla tuloksia vastaamaan väestön ikä-, sukupuoli-, siviilisääty-, koulutusaste- sekä kielijakaumaa. Väestötutkimukset eivät useimmiten tavoita kaikkein heikoimmassa asemassa olevia.